

VISZONYUNK AZ UNIÓHOZ: EUROSZKEPTIKUSOK, MÉRSÉKELT EU-TÁMOGATÓK ÉS FÖDERALISTÁK

A REPUBLIKON INTÉZET ELEMZÉSE

REZÜMÉ

Az európaiak 31 százaléka vall föderalista nézeteket, 32 százalékuk euroszkeptikus, míg 37 százalékuk mérsékelt EU-támogató – derül ki a Republikon Intézet legújabb elemzéséből, melyben az Európai Unióhoz való viszony alapján vizsgálta az európai társadalmat.

Az elemzés célja, hogy a hagyományos és gyakran leegyszerűsítő kérdések helyett *(jó-e az ország EU-s tagsága, elégedett-e az Unióval?)* komplex módon vizsgálja az EU-hoz való viszonyt. Az EU jelenlegi és jövőbeli helyzetéről alkotott véleményük, valamint a konkrét mélyítési irányok támogatása alapján három kategóriát különítettünk el: **föderalistáknak** nevezzük azokat, **akik minden, a szorosabb integrációra vonatkozó kérdést egyaránt támogattak, mérsékelt EU-támogatóknak** azokat, akik hangot adnak fenntartásuknak az Unió jelenlegi helyzetével kapcsolatban, de **összességében inkább bizalommal tekintenek az EU-jövőjére**. Végül **euroszkeptikusnak** nevezzük azokat, akiknek **kifejezetten negatív az Unió jelenlegi helyzetéről alkotott képe**, és igazán a továbbiakban sem remélnék javulást. **Az elemzés kiemelten vizsgálta az euroszkeptikusok megjelenését befolyásoló tényezőket.**

Az euroszkeptikus társadalmak közül kiemelkedik Nagy-Britannia, ahol tízből hatan kerültek ebbe a csoportba: **a britek abszolút többsége tehát igen kritikus és pesszimista az Unió jelenlegi és jövőbeli helyzetével**. Három további ország esetén találtunk még kimagaslónak a szkeptikusok arányát: Svédországban, Csehországban és Portugáliában az emberek 43-46 százaléka tartozott ebbe a kategóriába.

A minél szorosabb együttműködést legnagyobb arányban a szlovák, szlovén és görög társadalom támogatja: itt az **ország közel fele** válaszolt úgy, hogy pártolja a szorosabb pénzügyi, védelmi, külpolitikai együttműködést és a közös európai pártok indulásának gondolatát is. Ezekben az országokban a legnagyobb tehát a föderalisták aránya.

Ami Magyarországot illeti, **hazánk jól reprezentálja az egész európai társadalomra vonatkozó arányokat; 31 százaléknyi euroszkeptikus, 33 százaléknyi mérsékelt EU-támogató és 36 százaléknyi föderalista nézetet valló polgárral**. Azt látjuk tehát, hogy a magyarok között egyáltalán nem nagyobb az Unió iránt bizalmatlan, szkeptikus polgárok aránya, a társadalom bő harmada pedig kifejezetten pártolja az integráció mélyítését. Érdeemes látni azonban, hogy bár uniós viszonylatban **a magyarok EU-szkepszise átlagosnak mondható, a közép-kelet-európai régióban egyedül Csehországban van szélesebb tábora az euroszkeptikusoknak**. A szomszédos – valamint a balti – országokban a szkeptikusok aránya jellemzően 25 százalék alatt marad.

Az életkor szerepe minden tagországban igen jelentős, ennek legnyilvánvalóbb jele, **hogy a legtöbb tagországban a legfiatalabb, 15-24 éves generáció között a legalacsonyabb az euroszkeptikusok aránya. Ezt az összefüggést Magyarország esetén is látjuk:** a legfiatalabb korosztályban 26 százalék az euroszkeptikusok aránya, míg az idősebb csoportokban egységesen 32-33 százalék.

Az oktatás hatása még egyértelműbb: minden tagország esetén igaz, hogy **akik több időt töltöttek tanulással, kevésbé tartoznak az euroszeptikusok közé, mint akik kevesebbet. Tanulságos viszont, hogy Magyarországon azon országok közé tartozik, ahol az oktatás jóval kisebb hatást gyakorol – nálunk tehát az oktatással töltött idő csak kismértékben csökkenti euroszeptikus állásponthoz való tartozást Ezzel egyébként Magyarország eltér a régió többi országától: a 2004 után csatlakozott poszt-szovjet országokban ugyanis az oktatásban eltöltött idő nagyon jelentősen csökkenti az euroszeptikusok arányát**

A jövedelmi helyzet alakulása szintén erős összefüggést mutatott: **a rossz anyagi helyzetben lévők között átlagosan 70 százalékkal magasabb az euroszeptikusok aránya, mint akinek a számlák befizetése nem jelent gondot. Ez is egy olyan szempont, ami Magyarországon is csak kisebb mértékben érvényesül: nálunk az anyagilag nehéz helyzetben lévők között 47 százalék, míg a stabil körülmények között élők között csak 26 százalék az unióval szeptikusok aránya.**

A tagországok mintegy harmadánál (például Bulgária, Litvánia vagy Franciaország) **a nagyvárosokban élők körében számottevően alacsonyabb a szeptikusok aránya.** Magyarország is ilyen ország: vidéken másfélszer magasabb (37 százalék) az euroszeptikusok aránya, mint a nagyvárosban élőkénél (24 százalék). A többi országban ennél jóval kisebb ingadozásokat látunk: van tehát néhány ország, ahol vidéken alacsonyabb az euroszeptikusok aránya, mint a nagyvárosokban, ám sokkal inkább az a jellemző, hogy nincs érdemi különbség.

BEVEZETÉS

Egyre intenzívebb közbeszéd zajlik az Európai Unió jövőjéről; nem csak hazánkban, de az Unió legtöbb országában. Érezhetően – és több nemzeti választáson keresztül számszerűsíthetően – nőtt Európában az euroszeptikus, az Uniót valamilyen okból támadó pártok száma és támogatottsága. Sokan vannak ugyanakkor azok is, akik a jövő kihívásainak való megfelelést az európai egységesülési folyamat további bővítésében és mélyítésében látják. Elemzésünk célja, hogy felmérjük és láthatóvá, megismerhetővé tegyük az EU jövőjéről különbözőképp gondolkodó csoportokat. Egy 2012-es Eurobarométer kutatás adatbázisának felhasználásával bemutatjuk, hogy milyen társadalmi támogatottsággal bírnak a különböző irányzatok európai, illetve nemzeti szinten, továbbá melyek azok a tényezők, amik az Unióról inkább szkeptikusan gondolkodók magas arányához vezetnek. Ennek érdekében az önmagában többé-kevésbé ismert alapadatok helyett a releváns változók felhasználásával létrehoztunk egy komplex mérőszámot, mely átfogóan minősíti az állampolgárok Unióról alkotott véleményét.

MÓDSZERTANI KERET¹

A csoportosításhoz az Európai Unió jelenlegi és jövőbeli megítélését mértük: pozitív vagy negatív-e az Unióról alkotott képük és optimistán vagy pesszimistán látják-e az EU jövőjét, továbbá inkább bíznak-e az Unió intézményeiben. Felhasználtuk továbbá az Unió további bővítéséről alkotott véleményeket: támogatják-e a szorosabb együttműködést például védelmi vagy külpolitikai kérdésben, vagy szeretnék-e, ha egységes európai pártok mutatnák be jelöltjeiket az Európai Parlamenti választáson. Az Eurobarométer vonatkozó kutatásának adatbázisából a megfelelő változók újrakódolása és súlyozása után létrehoztunk egy mutatót, mely **az Unióhoz való állampolgári viszonyt** jeleníti meg. Az index segítségével az európai polgárokat három kategóriába soroltuk: euroszeptikus, mérsékelt EU-támogató valamint föderalista csoportokba.

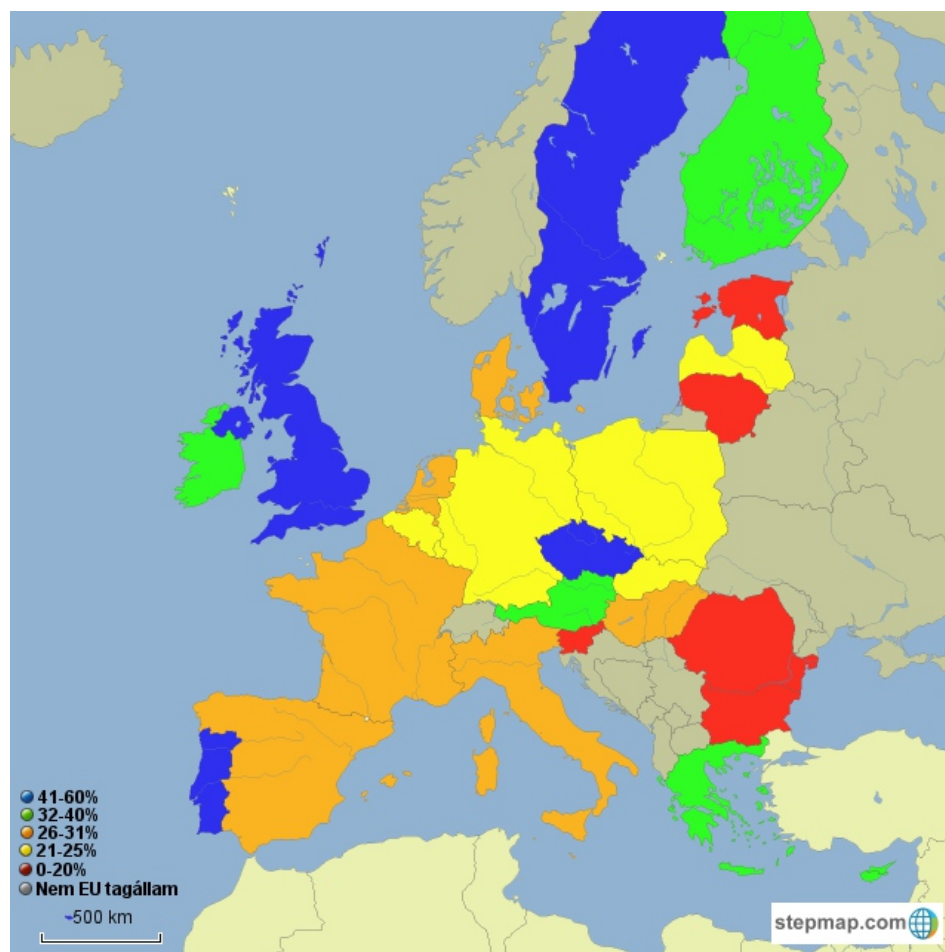
Föderalistáknak nevezzük azokat, **akik mind a négy szorosabb integrációra vonatkozó kérdést egyaránt támogatták.** **Mérsékelt EU-támogatónak** hívjuk az elemzés során azokat, akik hangot adnak fenntartásuknak az Unió jelenlegi helyzetével kapcsolatban, és nem is támogatják minden téren a szorosabb együttműködést, de **összességében inkább bizalommal tekintenek az EU-jövőjére.** Végül pedig **euroszeptikusnak** nevezzük azokat, akiknek **kifejezetten negatív az Unió jelenlegi helyzetéről alkotott képe** és a továbbiakban sem

¹ Részletes módszertani leírás az elemzés végén található

remélnék változást; a mélyítést, a szorosabb együttműködést pedig jellemzően nem nagyon támogatják.

AZ EURÓPAI TÁRSADALOM

A 27 országból² álló európai társadalom e három kategória mentén közel egyforma harmadokra oszlik: **az európaiak 31 százaléka vall föderalista nézeteket, 32 százalékuk euroszkeptikus, míg 37 százalékukat találtuk mérsékelt EU-támogatónak.** Ezek az arányok egyfelől jól mutatják **az Unió állampolgárainak megosztottságát**, ám ez arra is bizonyíték, hogy a polgárok jelentős többsége inkább az EU mellett teszi le voksát – még ha a jövő együttműködésének formájában és mélységében nem is értenek teljesen egyet. A fent bemutatott arányok azonban országonként igen jelentősen eltérnek: némely társadalmakban a föderalisták kerülnek többségbe és találtunk olyan nemzetet is, ahol az euroszkeptikusok alkotják a társadalom abszolút többségét.

1. ábra: Euroszeptikusok aránya az Unió tagországaiban, 2012

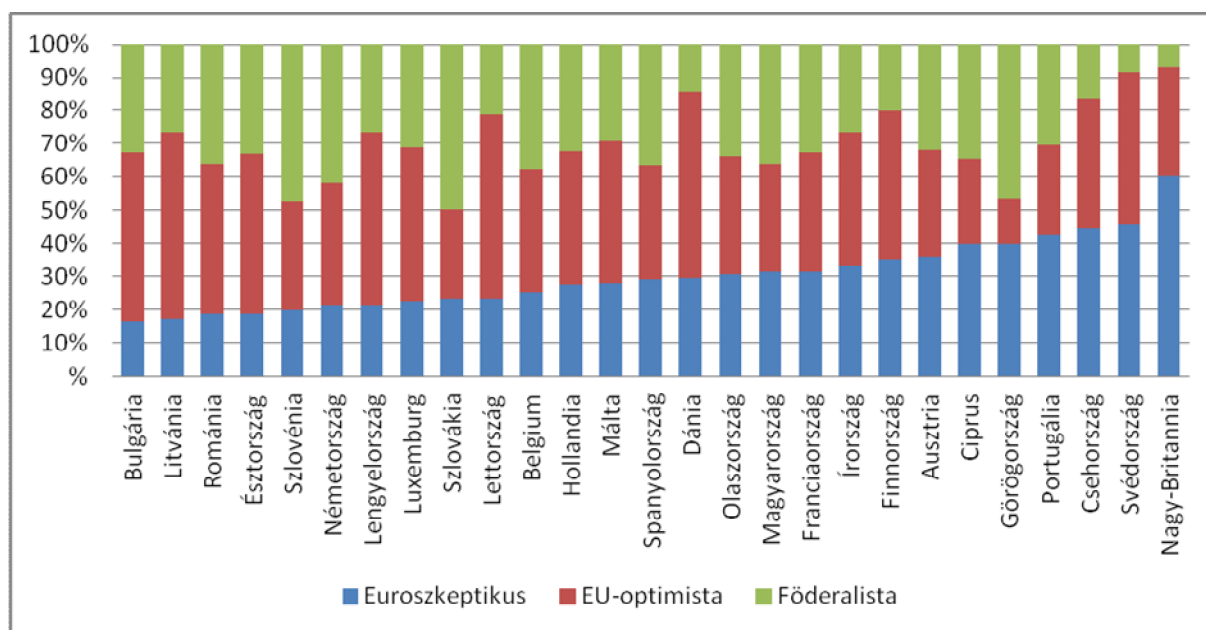
² Az adatfelvétel idején Horvátország még nem volt az EU tagja.

Az euroszeptikus társadalmak közül kiemelkedik Nagy-Britannia, ahol tízből hatan kerültek ebbe a csoportba: **a britek abszolút többsége tehát igen kritikus és pesszimista** az Unió jelenlegi és jövőbeli helyzetével. Három további ország esetén találtuk még kimagaslónak a szeptikusok arányát: Svédországban, Csehországban és Portugáliában az emberek 43-46 százaléka tartozott ebbe a kategóriába. Az adatok szerint Magyarország az átlagosan euroszeptikus országok közé tartozik: a társadalom 31 százaléka tartozik ebbe a kategóriába, ezzel a 11. helyen állunk a 27 országból álló mezőnyben. A térképen (1. ábra) az is jól látszik, hogy a régióink országai meglehetősen „színesek” az euroszepticizmust illetően: Romániában jóval alacsonyabb az arányuk, Szlovákiában csak kevéssel marad el tőlünk, míg Ausztriában és Csehországban lényegesen magasabb ez az arány.

A minél szorosabb együttműködést legnagyobb arányban a szlovák, szlovén és görög társadalom támogatja: itt az **ország közel fele** válaszolt úgy, hogy pártolja a szorosabb pénzügyi, védelmi, külpolitikai együttműködést, és a közös európai pártok indulásának gondolatát is. Ezekben az országokban a legnagyobb tehát a föderalisták aránya. Magyarországon a föderalisták aránya 36 százalék – ez a 9. legmagasabb arány: a szorosabb együttműködést támogatók tehát hazánkban valamivel többen vannak, mint az uniós átlag. Érdeemes látni azt is, hogy bár uniós viszonylatban **a magyarok EU-szeptszise átlagosnak mondható, a közép-kelet-európai régióban egyedül Csehországban van szélesebb tábora az euroszeptikusoknak.** A szomszédos – valamint a balti – országokban a szeptikusok aránya jellemzően 25 százalék alatt marad.

A csoportosítás alkalmas arra is, hogy megnézzük, mely országok a leginkább polarizáltak: nem szükségszerű ugyanis, hogy egy országon belül az euroszeptikusok magas aránya a föderalisták alacsony arányával párosuljon – vagy fordítva. Mindazonáltal fontos társadalmi pillanatképre utalhat, ha a „köztes” mérsékelt EU-támogató csoport – mely összeurópai szinten a legnagyobb – aránya relatíve kicsi, azaz ha az emberek túlnyomó többségének határozott, de eltérő elképzelése van a jövőt illetően.

A 27 tagállam közül ez a polarizált helyzet jellemzi ma Görögországot: a 47 százaléknyi föderalista és 40 százaléknyi euroszeptikus „között” csak 13 százaléknyi mérsékelt EU-támogató van: **a görög társadalom tehát élesen megosztott abban a tekintetben, hogy milyennek látják az Európai Unió jelenét és jövőjét.** Kisebb, de jelentős megosztottságot látunk Ciprus esetén is: itt 40 százaléknyi szeptikus áll szemben 35 százaléknyi föderalistával.

2. ábra: A három kategória aránya az egyes társadalmakon belül, 2012.

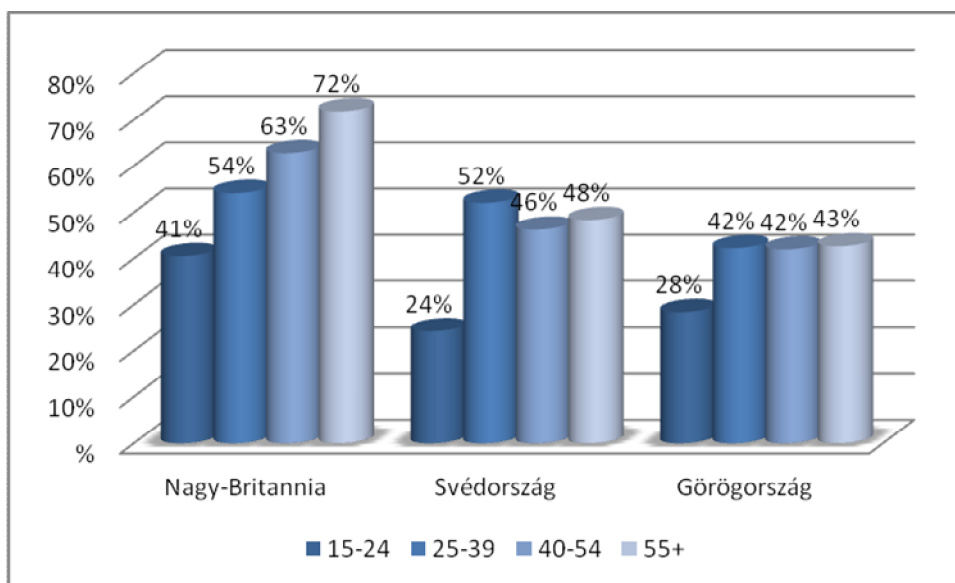
Arra, hogy ez a polarizáció nem szükségszerű, jó példa a két kiemelkedően euroszeptikus ország, **Nagy-Britannia és Svédország: esetükben ugyanis nem beszélhetünk föderalista ellensúlyról: a brit társadalom 7, míg a svéd társadalom 8 százaléka tartozik csak ugyanis a mélyebb együttműködést szorgalmazók közé.** Ezekben az országokban tehát az euroszeptikus álláspontnak csak puha ellensúlya van a mérsékelt EU-támogatók személyében.

Ami Magyarországot illeti, **hazánk jól reprezentálja az egész európai társadalomra vonatkozó arányokat: 31 százaléknyi euroszeptikus, 33 százaléknyi mérsékelt EU-támogató és 36 százaléknyi föderalista nézetet valló polgárral.** Azt látjuk tehát, hogy a magyarok között egyáltalán nem nagyobb az Unió iránt bizalmatlan, szkeptikus polgárok aránya, és a társadalom bő harmada pedig kifejezetten pártolja az integráció mélyítését.

AZ EUROSZKEPTICIZMUST BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Az általános jellemzést követően megvizsgáltuk: mely tényezők járnak együtt az EU iránti nagyobb bizalmatlansággal, azaz mely demográfiai csoportokra jellemzőbb az euroszeptikus álláspont, és kik azok, akik kevésbé tartoznak közéjük. Vajon a fiatalabbak lesznek inkább EU-ellenesek vagy az idősek? Számít-e, hogy valaki milyen településen, vagy mekkora jövedelemből él?

Az életkor szerepe minden tagországban igen jelentős, ennek legnyilvánvalóbb jele, **hogy a legtöbb tagországban a legfiatalabb, 15-24 éves generáció között a legalacsonyabb az euroszeptikusok aránya.** Csak három olyan országot látunk, ahol a fiatalok között valamivel magasabb az euroszeptikusok aránya, mint az idősebb korosztályokban: Szlovákia, Szlovénia és Írország. **Az életkor szerepe továbbá különösen látványos a leginkább euroszeptikus Nagy-Britannia és Svédország vagy Görögország esetén:** ezekben az országokban a legfiatalabbak között jóval kevésbé van jelen az elutasító-pesszimista álláspont, mint az idősök körében. Nagy-Britanniában 41 százaléknyi euroszeptikus fiatallal szemben 72 százaléknyi időst látunk, Svédországban pedig a fiatalok között csak 24 százalék a szeptikusok aránya, ami pont a fele az 55 éven felüliek 48 százalékának.

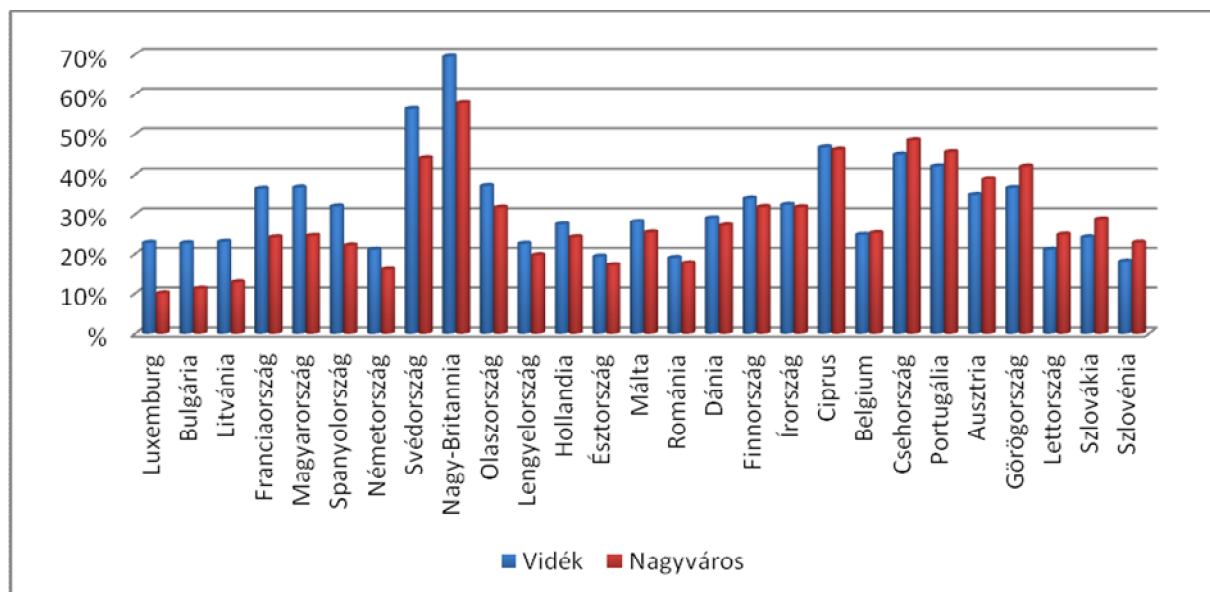

3. ábra: Euroszeptikusok aránya a különböző életkori csoportokban

Az életkor szerepe Magyarországon is hasonló: a legfiatalabb korosztályban 26 százalék az euroszeptikusok aránya, míg az idősebb csoportokban egységesen 32-33 százalék. A 24 éven aluliak tehát kevésbé hajlamosak pesszimistán gondolkodni az EU-jövőjéről, mint az idősebb korosztályok képviselői.

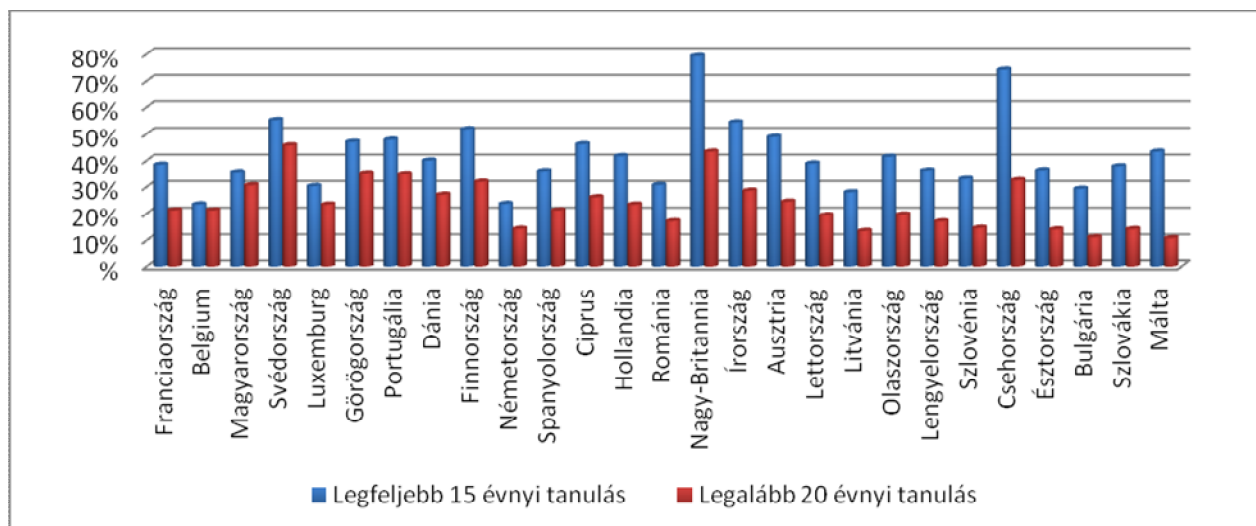
Az életkor mellett a lakóhely is befolyásolja az euroszepticismus elterjedtségét, noha kevésbé általános módon. A tagországok mintegy harmadánál (például Bulgária, Litvánia vagy Franciaország) **a nagyvárosokban élők körében számottevően alacsonyabb a szeptikusok aránya.** Magyarország is ezen országok közé tartozik: **vidéken másfélszer magasabb (37 százalék) az euroszeptikusok aránya, mint a nagyvárosban élőkénél (24 százalék).** A többi országban ennél jóval kisebb ingadozásokat látunk: van tehát néhány ország, ahol vidéken

alacsonyabb az euroszeptikusok aránya, mint a nagyvárosokban, ám sokkal inkább az a jellemző, hogy nincs érdemi különbség.

4. ábra: Euroszeptikusok aránya, településtípus szerint: a sorba rendezés alapja a kategóriák közti különbség

Az oktatás hatása viszont egyértelmű: minden tagország esetén igaz, hogy – különböző mértékben ugyan, de – azok, **akik több időt töltöttek tanulással, kevésbé tartoznak az euroszeptikusok közé, mint akik keveset.** A különböző országok eltérő oktatási struktúrája miatt az oktatásban töltött idővel számolunk: azok, akik legfeljebb 15 évig tanultak (ez leginkább a magyar középiskolai végzettségnek felel meg), átlagosan negyven százalékkal kisebb arányban vallják az euroszeptikus álláspontot, mint azok, akik legalább 20 évet tanultak. Ez az arány természetesen országonként eltér: **Magyarországon például azon országok közé tartozik, ahol jóval kisebb hatást gyakorol. Hazánkban ugyanis a legalacsonyabb végzettségűek közötti 36 százalék csak 31 százalékra mérséklődik** – nálunk tehát az oktatással töltött idő csak kismértékben csökkenti az euroszeptikus állásponthoz való tartozást. **Ezzel egyébként Magyarország eltér a régió többi országától: a 2004 után csatlakozott poszt-szovjet országokban ugyanis az oktatásban eltöltött idő nagyon jelentősen csökkenti az euroszeptikusok arányát.** Szlovákiában például a legfeljebb 15 évig tanulók között 38, míg a legalább 20 évet tanulók között már csak 14 százalék az arányuk, Bulgáriában hasonló mértékben, 29-ről 11 százalékra változik az arányuk.

5. ábra: Euroszeptikusok aránya, az oktatásban eltöltött idő szerint: a sorba rendezés alapja a kategóriák közti különbség

Végül a jövedelmi helyzet szerepét vizsgáltuk meg: az anyagi biztonság meglétét vagy hiányát a számlabefizetéssel kapcsolatos nehézségen keresztül mértük. Hasonlóan erős összefüggést látunk itt is: **a rossz anyagi helyzetben lévők között átlagosan 70 százalékkal magasabb az euroszeptikusok aránya, mint akinek a számlák befizetése nem jelent gondot.** Az országok közti különbségben azt tapasztaljuk, **hogy míg az oktatás vagy az életkor esetén a leginkább euroszeptikus országoknál láttuk a legnagyobb hatást, az anyagi helyzetnek ezekben az országokban (Nagy-Britannia, Csehország, Svédország) sokkal kisebb a szerepe.** Míg például tehát a briteknél az oktatás hatására 79-ről 43 százalékra változik az euroszeptikusok aránya, a rossz anyagi helyzet 69 százalékos aránya a jó anyagi helyzetűek között csak 60 százalékra mérséklődik. Az anyagi helyzet különbsége Bulgáriában és Belgiumban viszont igen jelentős: ezekben az országokban a számlákkal folyton elmaradók között háromszor olyan arányban találunk euroszeptikusokat, mint azok között, akiknek ilyen gondjai nincsenek. Ugyanez a hatás **Magyarországon is jelentkezik, bár kisebb mértékben: nálunk az anyagilag nehéz helyzetben lévők között 47 százalék, míg a stabil körülmények között élők között csak 26 százalék az unióval szkeptikusok aránya.**

ÖSSZEFOGLALÓ, KÖVETKEZTETÉSEK

A csoportosítás és elemzés alapján azt látjuk tehát, hogy **az európai társadalom meglehetősen megosztott** az Unióhoz való viszonya alapján, egyszerre van jelen egy erős euroszeptikus réteg, akik rossznak látják a helyzetet és pesszimisták a közös jövőt illetően, ám ugyanakkora csoportot alkotnak azok a föderalisták, akik a minél szorosabb együttműködést szorgalmazzák. A középen állók véleményét ugyan mérsékelt eurooptimizmus jellemzi, ám komoly fenntartásaik

nekik is vannak. Érdeemes továbbá látni, **hogy bizonyos társadalmak vészesen polarizálódnak: a görög társadalom szinte szétszakad a két kérdés mentén: középső, mérsékelt véleményen igen kevesen vannak.**

A térképre nézve azt látjuk, hogy **az euroszeptikus álláspont elterjedésének kevésbé vannak egyértelmű történelmi-földrajzi okai, és nem is az uniós tagság idejével függ össze** – nem minden nyugat-európai országot sorolhatunk az euroszeptikus országok közé, tény ugyanakkor, hogy a legkevésbé szkeptikus országok a 2004 után csatlakozott országok közül kerültek ki. A sok tekintetben hasonlóan viselkedő **közép-kelet-európai országok megosztottsága is látványos:** elég csak a cseh társadalom 40 százalék fölötti és a román társadalom 20 százalék alatti euroszeptikus rétegére gondolni.

A klasszikus demográfiai változók szerepe ugyanakkor igen erős és hasonló a tagországok többségében. **A fiatalok körében lényegében mindenhol, számottevően alacsonyabb az euroszeptikusok aránya:** ez egyfelől meglepő lehet, hiszen a legfiatalabbak hagyományosan erős bázisai a radikális pártoknak – melyek igen gyakran EU-ellenesek. Másfelől azt is tudjuk, hogy **a mai fiatalok a leginkább haszonélvezői az európai együttműködés nyújtotta lehetőségeknek** – legyen szó tanulásról, utazásról, munkavállalásról. Ezen adatok arra engednek következtetni, hogy ezek az előnyök működnek: a személyes élmények megerősítik az unióról alkotott pozitív képet.

A másik fontos, minden országban erős hatást mutató szempont az anyagi biztonság: **a rossz helyzetben, nehezen élők között mindenhol felerősödik az unióval szembeni ellenséges, elutasító hangnem.** A szakirodalomból ismert jelenség, hogy havi megélhetési gondokkal küzdők gyakran maguknál nagyobb szereplőket, hatalmakat hibáztatnak nehéz helyzetük miatt: az Európai Unió erre a szerepre tökéletesen megfelel.

RÉSZLETES MÓDSZERTAN

Az elemzés alapjául szolgáló index az Eurobarométer 78.1-es sorszámú kutatása alapján készült, az adatokat 2012 novemberében vették fel. A kutatás számos, az Európai Unió jelenlegi helyzetét és jövőbeli fejlődési irányával kapcsolatos véleményt és értékelést tartalmazott: az elemzésben használt kategóriákat ezen válaszok csoportosításával alkottuk meg.

Az elemzéshez használt csoportosítás összesen hét kérdés felhasználásával készült: az EU-ról alkotott kép és a jövőről alkotott általános vélemény valamivel nagyobb súlyt képviselt, mint a konkrét szakpolitikai irányok értékelése. A csoportosításhoz készült index az alábbi indikátorok bevonásával készült:

1. És általánosságban véve nagyon pozitív, inkább pozitív, semleges, inkább negatív, vagy nagyon negatív kép él Önben az EU-ról?
2. Az EU jövőjével kapcsolatban Ön nagyon derűlátó, eléggé derűlátó, eléggé borűlátó vagy nagyon borűlátó?
3. Most azt szeretném megkérdezni Öntől, hogy mennyire bízik Ön a következő intézményekben? Kérem a felsorolt intézmények mindegyikéről mondja meg, hogy inkább bízik bennük, vagy inkább nem bízik bennük: Európai Unió
4. Mi a véleménye a következő kijelentésekkel kapcsolatban? Kérem, mindegyik állításról mondja meg, hogy támogatja vagy ellenzi azt.
 - a. Európai Gazdasági és Monetáris Unió egyetlen közös fizetőeszközzel, az euróval
 - b. Az Európai Unió 27 tagállamának közös külpolitikája
 - c. Az Európai Unió tagállamainak közös honvédelme és biztonságpolitikája
 - d. Az európai politikai pártok mutassák be jelöltjeiket az Európai Bizottság Elnöki posztjára a következő Európai Parlamenti választásokon

Az elemzés során azokat neveztük föderalistának, akik a 4. pont mind a négy alpontja esetén támogató álláspontot választottak – függetlenül a másik három kérdésre adott választól. Euroszeptikusnak kategorizáltuk azokat, akik a fenti, 12 fokú indexen legfeljebb öt pontot értek el, míg mérsékelt EU-támogatóknak azokat, akik több, mint öt pontot értek el, ám nem tartoznak a föderalisták közé.